

LA RESTAURACIÓ I LA REPOSICIÓ DE LA IMATGERIA DE LA PORTALADA MONUMENTAL DE L'ESGLÉSIA ARXIPRESTAL DE SANT SALVADOR DEL VENDRELL

RESUM

La portalada monumental de l'església arxiprestal de Sant Salvador del Vendrell va ser obra a les darreries del segle XVIII per Pere Cañellas. La portalada ha patit els efectes destructius del pas del temps i de la mà de l'home. Per això, en el moment actual, i gràcies a la major sensibilització envers la conservació del nostre patrimoni cultural, s'està treballant perquè la conservació-restauració dels materials de fàbrica d'aquest singular element i la recuperació de la imatgeria que contenia sigui una realitat. Per tal que aquesta intervenció es plantegés d'una forma rigorosa, va ser necessari realitzar uns estudis científics previs, així com un aixecament planimètric detallat d'aquest element. Així, doncs, en aquest treball es presenten els resultats d'aquests estudis, pel que toca a la identificació de la imatgeria i dels materials constituents del monument. També es recullen aquelles formes d'alteració que afecten i determinen el seu estat de conservació i es citen els criteris i conceptes fonamentals en els quals s'ha de basar una bona execució de conservació-restauració.

ABSTRACT

The monumental gate at El Vendrell's Archpriest Church of Sant Salvador was built by Pere Cañellas late in the 18th century. The gate has endured the destructive effects of time and man-king. Today, thanks to greater awareness towards the preservation of our cultural heritage, efforts are being made so that the restoration and preservation of the original materials held in this unique building element and the recuperation of the religious images it contained may be a reality. Some preliminary scientific surveys and a detailed planimetric section of the gate were developed before this project was thoroughly presented. As a result, the present work provides the results of such surveys relating the identification of religious images and materials held in the monument. It also refers to those alteration systems that affect and determine its state of conservation and the basic criteria and ideas on which proper restoration-conservation processes must be based are quoted.

1. INTRODUCCIÓ

La portalada monumental de l'església arxiprestal de Sant Salvador del Vendrell és una de les obres artístiques més rellevants i emblemàtiques del Penedès. Va ser realitzada, amb una pedra carbonatada d'origen local, al darrer quart del segle XVIII per Pere Cañellas. La mateixa naturalesa fisicoquímica d'aquesta pedra, juntament amb altres factors de tipus extrínsec, han determinat el seu estat de conservació, el qual, en el moment actual, no es pot considerar del tot satisfactori.

A més a més, i des d'un altre punt de vista, si tenim present que aquesta peça forma part del nostre patrimoni cultural i reconeixem que les generacions que han de venir també tenen el dret de conèixer-la i gaudir-ne, podem concloure dient que és indispensable una intervenció global de conservació-restauració que faci possible la seva permanència.

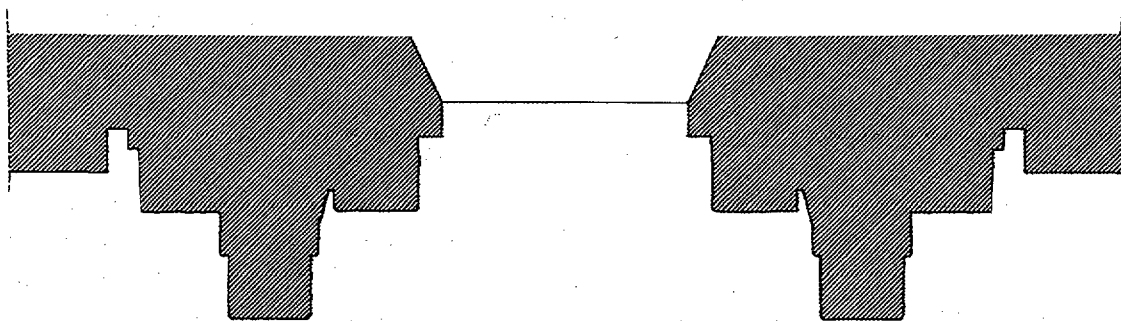
2. ESTUDI HISTORICOARTÍSTIC

2.1. Cronologia i autor

La portalada va ser construïda entre els anys 1784 i 1786 pel mestre de cases, picapedrer i escultor barceloní Pere Cañellas. Es conserva el rebut signat per Cañellas on diu haver rebut l'import total de les 1.510 lliures acordades per a "la construcció de la portalada y sans de ella" (ARROYO JULIVERT, 1996). Pot ser interessant dir que Cañellas, entre els anys 1783-1784, va treballar en la conclusió del cos superior del campanar vendrellenc.⁽¹⁾

2.2. Descripció i tipologia⁽²⁾

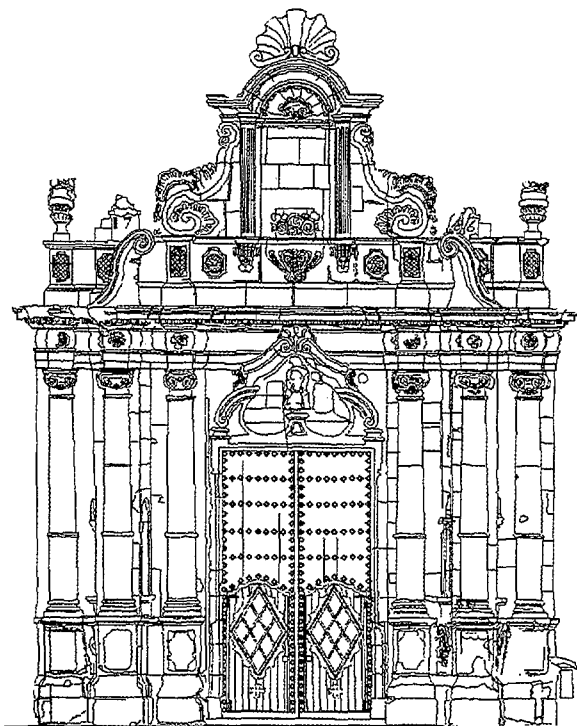
La portalada, que està situada al cos central de la façana principal de l'edifici, s'estructura, simètricament, a partir d'un eix central. Al mig hi ha la porta d'accés a l'interior, la forma de la qual és rectangular. La porta queda flanquejada per un conjunt de tres pilastres i columnes per banda. La pilastra i la columna central sobresurten, mentre que les altres dues resten quasi tocant el parament de la façana.

Secció horitzontal (planta) de la portalada al nivell del banc. Dibuix fet per Pau Arroyo.

Podem anomenar les diferents parts de la portalada amb la mateixa terminologia que s'usava per designar les divisions horitzontals dels retaules.

Així, la portada presenta un banc a la part inferior, damunt del qual es disposen els diferents cossos, tres en el cas que ens ocupa. El primer cos està format per un pedestal (o basament), el qual té la funció d'elevat el monument amb la finalitat que les figures siguin perfectament visibles i preservar-les del deteriorament (allunyant-les de la mà de l'home). El pedestal es delimita horitzontalment per una motllura en la part inferior i una cornisa en la superior.

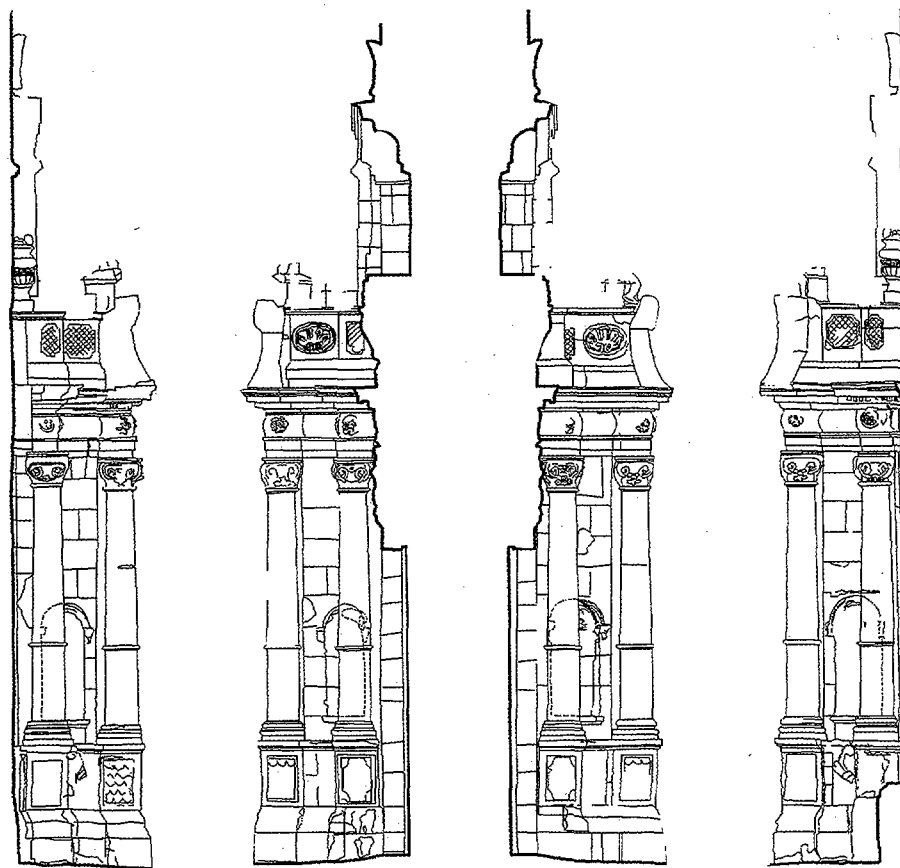
Alçat frontal de la portada monumental de l'església de Sant Salvador del Vendrell. Dibuix fet a partir d'una restitució fotogramètrica (LFT.UPC³), retocat per Pau Arroyo.

Pel damunt d'aquest, es localitza un segon cos en què hi ha les columnes i les fornícules. Les columnes –en nombre de sis– són de secció circular i estan formades per la base, el fust i el capitell. La base està constituïda per un plint i per un conjunt de motlures. Aquest és format per una motllura còncava (escòcia) situada entre dues motlures convexes (tor). El fust, el qual té collarí, és llis i, al seu terç inferior, hi ha una anella. El capitell en recorda un de compost, on les fulles d'acant han estat substituïdes per flors i fulles que pengen d'unes cintes que surten de les volutes.

La planta de les quatre fornícules és semicircular i estan rematades amb petxines a la part superior. Al damunt, hi ha una petita cornisa que arrenca de dues mènsules. A la base del nínxol hi ha una motllura convexa que sobresurt del pla recte dels murs laterals. En aquestes fornícules hi havia les imatges de quatre Virtuts morals, les quals no es conserven. Les escultures tenien una alçada de 150 cm.

Damunt de la porta, formant part també d'aquest segon cos, hi ha, en relleu, la imatge de santa Anna,⁽⁴⁾ la qual és situada a la part central d'un frontispici circular que es presenta escapçat. Damunt de la santa, que es presenta mutilada, hi ha una motllura cargolada coronada amb una petita petxina.

Aquest segon cos és rematat per un entaulament format per arquitrau, fris i cornisa, a la manera clàssica. L'arquitrau és constituït per diverses motlures planes que es sobreposen. El fris és de perfil convex i és decorat amb flors. Damunt hi ha la cornisa, formada amb motlures planes, convexes i mixtes. Hi destaca una línia de dentells.

Seccions o vistes laterals de la portada de l'església de Sant Salvador del Vendrell.
Dibuixos fet a partir d'una restitució fotogramètrica (LFT.UPC), retocats per Pau Arroyo.

Damunt de l'entaulament hi ha el tercer cos, on hi ha disposats, seguint l'estructura vertical de les columnes, uns pedestals en els quals hi ha les restes de dos *putti* asseguts. Els seus peus coincideixen amb la part superior de dos frontons cargolats. Entre els peus d'aquestes figures hi ha la data de finalització de l'obra: 1786. Sobre els pedestals dels extrems hi ha uns gerros amb fruita en relleu, encastats al parament de la façana.

A la part central d'aquest cos de coronament, hi ha una altra fornícula amb petxina, de majors dimensions que les que emmarquen les columnes del cos inferior, en la qual hi havia la

imatge de Crist sobre un núvol. La seva alçada era, sense el nimbe, de 180 cm. Als peus del nínxol hi ha una gran mènsula, que servia de base a la imatge. Els muntants són pilastres estriades que es recolzen, també, sobre mènsules. La fornicula és resseguida, per la seva part superior, per una cornisa a modus de guardapols. Al seu damunt, rematant aquest element, hi ha una nova petxina, disposada de manera perpendicular al parament de la façana.

Cal destacar, en la concepció formal, la gran similitud de la portalada vendrellenca amb el sepulcre de Fernando de Valdés, que es troba a la Colegiata de Salas (Astúries), fet per Pompei Leoni entre els anys 1576-1580.⁽⁵⁾

Tipològicament, podem dir que el disseny de la portada es basa en les formes i concepcions del món clàssic imposat en l'època del Renaixement. De fet, l'estructura de la portadada segueix els models del segle XVI, i només determinats elements decoratius són característics del Barroc.

2.3. Programa iconogràfic

El conjunt escultòric de la portada de l'església vendrellenca es presenta, com ja hem dit, com un verdader retaule major, obrat en pedra, que, amb un total de vuit imatges, és dedicat a les dues advocacions patronals de la vila: santa Anna i sant Salvador.

Reconstrucció ideal de la imatge de santa Anna, a partir de la documentació fotogràfica conservada i de les indicacions de Salvador Arroyo. Dibuix de Pau Arroyo.

El programa iconogràfic del conjunt es centra en dos estadis prou diferenciats. La part baixa, la zona de la columnata, és dedicada a santa Anna, la imatge de la qual es situa damunt de la porta principal d'accés al temple. La porta és, precisament, el símbol de la santa. Anna és la dona justa que engendrà Maria, la mare escollida per materialitzar el projecte de la redempció. Santa Anna va infantar Maria sense màcula, i va obrir la porta a l'arribada messiànica del Crist, la imatge del qual trobem, immediatament, damunt mateix de la de la patrona de la vila.

Reconstrucció ideal de la imatge de sant Salvador, a partir de la documentació fotogràfica conservada i de les indicacions de Salvador Arroyo. Dibuix de Pau Arroyo.

Als peus de la santa, dintre de les fornícules dels dos conjunts de columnes, que fan de suport a tot el programa, apareixen quatre imatges que personifiquen les virtuts de la patrona, mitjançant la representació al·legòrica de quatre matrones caracteritzades amb els símbols i atributs amb què solen representar-se dins la imatgeria religiosa.⁽⁶⁾ Concretament, es tracta de la representació de les tres virtuts teològals: Fe, Esperança i Caritat,⁽⁷⁾ i de la tercera de les quatre virtuts cardinals, la Fortalesa.⁽⁸⁾

Reconstrucció ideal de les Virtuts: Fe, Esperança, Caritat i Fortalesa. La reconstrucció de les imatges de la portalada s'ha fet a partir de la documentació fotogràfica existent i de les indicacions de Salvador Arroyo. Dibuix fet per Pau Arroyo.

Totes les representacions de les Virtuts estan personificades per matrones que porten diversos símbols, els quals les identifiquen.

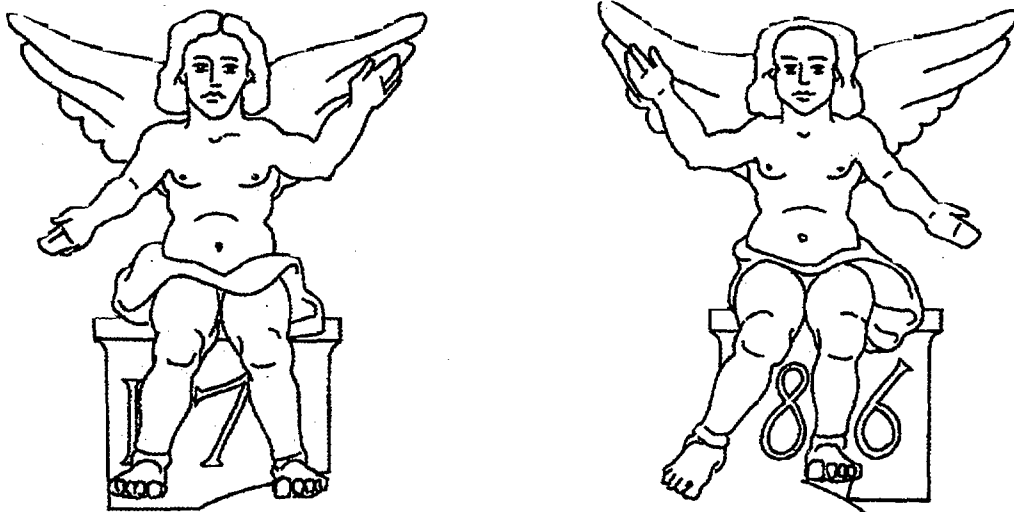
La Fe sol portar a la mà dreta un calze d'on sobresurt una Sagrada Forma. A l'altra mà porta un llibre, la Bíblia, que recull la paraula de Déu. A la banda dreta porta també un anyell, símbol de l'antiga aliança entre Déu i l'home. La unió de l'anyell amb la Fe prové del passatge del sacrifici d'Isaac, quan Abraham, el Pare en la Fe, sacrificà un be a la muntanya de Morià quan Déu va posar a prova la seva fe (*Gènesi 22, 1-19*).⁽⁹⁾

L'Esperança porta, com a atribut principal, una àncora. El símbol té l'origen en les paraules de l'Epístola de sant Pau als Hebreus (9,19): "[...] la qual tenim com segura i ferma àncora de la nostra ànima".

La Caritat amb la mà dreta recull un infant que s'arrapa a la seva faldilla. Tradicionalment porta al coll un altre nen petit. Els infants simbolitzen l'amor al proïsme.

La Fortalesa porta com a atribut principal una columna trencada. De vegades també és normal veure les representacions d'aquesta Virtut amb un escut i un lleó, símbol, aquest darrer, del valor i la força. La unió de la Fortalesa amb el símbol de la columna prové de dos passatges bíblics. El primer és a l'*Apocalipsi* (3, 12): "El qui sortirà vencedor, el farà columna del temple del meu Déu". L'altre prové de la fortalesa de Samsó que, lligat a una columna, va aconseguir enderrocar el temple de Dagon, on va perdre la vida junt amb els filisteus (*Jutges 16, 26-30*).

Per un altre costat, la part alta del conjunt, pel damunt de la cornisa de l'entaulament, ens presenta ja un aspecte més transcendent, que situa l'espectador en un nivell celestial: la imatge del Salvador, damunt d'un núvol, glorificat en l'Ascensió i beneït amb la mà dreta. Flanquejen la figura dos *putti* que mostren i lloen la pujada al cel del fill de Déu.⁽¹⁰⁾

Reconstrucció ideal dels putti situats al tercer cos de la portalada, la qual s'ha fet a partir de la documentació fotogràfica existent i les indicacions de Salvador Arroyo. Dibuix de Pau Arroyo.

2.4. Altres dades històriques

El principal edifici històric del Vendrell ha estat protagonista en molts esdeveniments, com ara diversos conflictes armats, que han marcat, o determinat, el seu estat actual.

L'església va ser convertida en una fortificació durant la tercera guerra carlina (1872-1876), mostres de la qual cosa són ben presents al campanar en forma d'esvorancs a la pedra a causa de les bales que van disparar els que van assaltar i sotmetre la nostra vila.

De rastres d'aquest fet històric també n'hi ha a la portalada, la qual va ser recoberta amb una estructura provisional per tal d'impedir d'accés de l'enemic a l'interior de l'edifici.⁽¹¹⁾ Així, el dia 28 de febrer de 1876, al *Llibre d'Actes* de l'Ajuntament es redacta el "Pliego de condiciones para la subasta del derribo del Tambor de la fortificación de la puerta de la Iglesia".⁽¹²⁾ En el text no s'especifiquen els materials amb els quals està construït aquest "tambor". Si més no, podem pensar que es tracta d'una obra de fàbrica de peces de maó massís agafades amb morter, sobretot si comparem aquest element amb d'altres que es van aixecar per fortificar l'església. Així, en el mateix *Llibre d'Actes*, però amb data del 20 de maig, s'estableix el "Pliego de condiciones para la subasta del derribo de las paredes de ladrillo del coro, tribunas y dos balcones de la Iglesia, que dan a la plaza Vieja de esta villa". Hem d'entendre que les obres de fortificació es van fer totes al mateix moment, amb tota probabilitat durant l'any 1873 i, per tant, es van usar els mateixos materials.

Vista general de la portalada. Les coloracions de la superfície dels paraments ens indiquen la presència de crostes i recobriments de diferent naturalesa, que, a part de dificultar el gaudi estètic i la lectura del monument, en determinats casos ens alerten de problemes d'alteració dels materials de pedra (Pau Arroyo, 12/2/94).

Una de les poques intervencions que es van fer a les imatges va ser l'any 1894, cosa que es recull a la premsa local (*El Vendrellense*, 25 de novembre de 1894), on diu:

“Nuestro celoso cura parroco ha tenido la feliz idea de hacer restaurar las estatuas decapitadas que cobijan las hornacinas que hay en el intercolumnio de la portada de nuestro templo parroquial. Muy mal efecto producía contemplar aquellas imagenes sin cabeza, que parecían denunciarnos á los ojos de los forasteros que nos honran con su visita como un pueblo iconoclasta”.

Si més no, aquesta intervenció va ser criticada uns anys més tard per Josep Ramon i Blanch en un article que publicà l'any 1927:

“I si a la façana adresem els ulls hi veurem [...] un estat tan deplorable de les escultures que les fa avui incomprendibles de detall i obliga a endevinar a les palpentes el que representen; i no volem parlar de l'arranjament fet un quart de segle enrera a les que ornem el pòrtic, puig hauria sigut millor no haver-la realitzada.” (*El Baix Penedès*, 3 de setembre de 1927).

Igualment, en la darrera Guerra Civil el temple vendrellenc va patir el saqueig i la destrucció de tots els seus elements litúrgics i ornamentals, alguns de gran vàlua artística. Aquests fets van ocórrer el dia 22 juliol de 1936. Va ser en aquest moment que la portalada va patir la pèrdua de la seva imatgeria i trencaments importants de part d'alguns dels seus elements arquitectònics, com ara la cornisa.

3. ESTUDI DELS MATERIALS CONSTRUCTIUS I DE L'ESTAT DE CONSERVACIÓ⁽¹³⁾

3.1. Identificació dels materials de construcció

La portalada monumental de l'església de Sant Salvador del Vendrell va ser construïda, completament, amb blocs de pedra treballada. Per unir els carreus es va emprar un morter format per calç i un àrid procedent, possiblement, de la riera de la Bisbal en algun indret del tram que passa a tocar del nucli històric.

La pedra també és d'origen local i, segons els estudis realitzats, va ser extreta de la pedrera de la Masia del Bassa. El tipus de roca d'aquesta pedrera es pot definir com una biocalcarenita miocènica, la qual presenta components clàstics de natura carbonatada, matriu poc abundant i un xic argilosa, i ciment també calçari. Presenta un procés desigual de dolomitització i no és excessivament porosa.

3.2. Identificació dels productes superficials

En aquest apartat es descriuran els productes que hi ha a la superfície dels materials petris. Cal dir que alguns d'ells els podríem considerar com a “productes de degradació” en causar, en

major o menor grau, processos que afecten l'estat de conservació dels materials. En aquest grup s'inclouen l'anomenada crosta negra, les sals solubles, els morters de ciment i els recobriments biogènics. En un altre grup, caldria situar el recobriment que s'ha detectat (pàtina artificial), que té una finalitat decorativa i protectora. Aquest producte va ser aplicat, probablement, en el mateix moment de finalitzar l'obra.

Pel que toca a la crosta negra, cal dir que està formada, majoritàriament, per cristalls de guix, els quals són el producte de la sulfatació dels carbonats de la roca amb la qual és feta la portalada. Igualment, s'han identificat altres materials com calcita i dolomita, els quals provenen, també, de la degradació de la pedra. D'igual manera, s'ha detectat la presència d'un producte orgànic, possiblement un oli, que podria provenir de la pàtina citada anteriorment, formant part de la crosta negra. La seva coloració fosca és causada per òxids de ferro.

Pel que fa a la morfologia de la crosta, cal dir que presenta espessors variables segons el lloc on s'ha format. Així, pot presentar gruixos poc rellevants en les zones més rentades per l'aigua de pluja, o bé molt importants en les parts més protegides com, per exemple, a les cares inferiors de la cornisa de l'entaulament.

A l'interior de la xarxa porosa dels materials petris de la portalada hi ha sals solubles que, en cristal·litzar, poden provocar la seva alteració. Han estat identificats tres tipus de sals: sulfats SO_4^{-2} , nitrats NO_3^{-1} i clorurs Cl^{-1} (en aquest ordre, de major a menor quantitat).

Aquestes sals solubles han cristal·litzat a la portalada en forma d'eflorescències i, possiblement, també de subeflorescències.

A la superfície dels materials de pedra, i en moltes ocasions formant part de les juntes, hi ha materials aplicats en antigues intervencions que poden causar problemes de conservació. Ens referim als ciments, ja siguin aplicats sols o bé formant part de morters. Les característiques fisicoquímiques d'aquests materials són incompatibles amb les dels materials petris, fonamentalment d'aquells més tous i porosos.

En relació als agents biològics, s'ha identificat la presència de líquens, cianòfits (algues) i briòfits (molses). També s'han detectat plantes com el magraner, la morella (herbàcia) i el jusquiam blanc (herbàcia). En aquest grup també podríem incloure els nius de colom i les acumulacions d'excrements.

Finalment, com s'ha dit, cal remarcar l'existència d'una pàtina artificial, la qual està formada per un aglutinat orgànic, probablement un oli, i un pigment de color marronós d'origen mineral. La seva finalitat podria ser doble: per un costat, actuar de protector de la pedra davant els agents atmosfèrics i, per un altre, uniformar el color superficial de tota la portalada.^[14]

3.3. Estat de conservació

La portalada ha patit, en els seus anys d'existència, les conseqüències del pas del temps i de les accions dels homes. Realment, en el moment actual, l'estat global de conservació dels mate-

Detall de l'entaulament. S'observa l'arenització de la pedra a causa de la presència de sals solubles o d'una disgregació dels seus elements detrítics o biogènics per la pèrdua del ciment carbonatat. L'arenització causa la pèrdua de volum dels elements constructius provocant, indirectament, la destrucció dels elements decoratius (Pau Arroyo, 26/2/98).

Detall de la part inferior de santa Anna. S'aprecien perfectament les grans acumulacions de crostes de brutícia. Hi destaca la que es coneix amb el nom de "crosta negra", els components de la qual, bàsicament cristalls de guix, faciliten l'ateració de la pedra amb la qual estan en contacte amb la presència d'aigua (Pau Arroyo, 26/2/98).

Macrofotografia del basament de la portalada. És evident l'alteració dels materials lítics que formen el monument. Es poden apreciar les formes d'alteració conegudes amb el nom de piting i alveolització. Igualment, la imatge mostra un rejuntament de morter de ciment, el qual no és adequat per tractar els materials històrics (Pau Arroyo, 26/2/98).

rials de fàbrica de la portalada no és satisfactori. Les alteracions principals dels materials lítics de construcció són la pèrdua de volum –a causa de l'arenització dels materials o de trencaments– i la presència de crostes o recobriments de diferent naturalesa, com hem vist en el punt anterior. Igualment, cal remarcar l'alteració i la desaparició, en diversos sectors, dels morters de les juntes, així com la reposició de morters poc adequats en reparacions dutes a terme en diferents moments històrics.

Cal dir que les pèrdues més importants dels materials petris han estat causades per l'home. Aquí, també cal fer referència a altres accions antròpiques inadequades per a una correcta conservació dels materials de la portada que, a més, desmilloren notablement el seu component estètic. Ens referim a la instal·lació d'il·luminació i a l'armari d'un quadre elèctric existents.

És important recordar que, en el moment actual, la portalada es presenta afectada per la presència de coloms que nidifiquen a les superfícies horitzontals de les cornises i pilastres. No cal dir que les grans acumulacions d'excrements que es formen danyen el component estètic del conjunt, a més de provocar problemes en la conservació de la pedra a causa de les substàncies químiques que desprenen.

4. CONSERVACIÓ-RESTAURACIÓ DELS MATERIALS I REPOSICIÓ DE LA IMATGERIA

4.1. Justificació

La portada monumental de l'església de Sant Salvador forma part de l'edifici més emblemàtic del municipi del Vendrell. El seu valor és, des de tots els punts de vista, inqüestionable.

Una intervenció de conservació-restauració és, a més, del tot necessària per garantir la pervivència d'aquest element tan singular. Nosaltres tenim l'obligació moral de mantenir-lo i salvaguardar-lo per a les generacions que han de venir.

4.2. Criteris d'actuació

La intervenció de conservació-restauració de la portada s'ha d'emmarcar en uns criteris, establerts a nivell internacional, per tal de garantir el seu resultat final i permetre a l'obra el manteniment del seu significat original. Entre aquests criteris cal destacar els següents:

Vista del cos superior de la portada. La imatge mostra els recobriments biogènics existents: plantes superiors, líquens, molses, algues, etc. Aquests recobriments dificulten la lectura dels elements constructius i decoratius. A més, des del punt de vista de la conservació, aporten i retenen humitat, la qual ajuda a malmetre els materials porosos com la pedra (Pau Arroyo, 27/7/98).

- El total respecte per l'obra original.
- Els aspectes formals, materials i estructurals de l'obra tenen la mateixa importància.
- Intervenir sempre en una obra el mínim indispensable.
- Mai no es procedirà a una reconstrucció si no es té una documentació bona i detallada.
- En tota restauració la part reconstruïda ha de ser llegible.
- Els mètodes i productes que s'utilitzin no han de provocar cap tipus d'alteració a l'obra.
- Abans d'iniciar qualsevol intervenció sobre l'obra, cal reunir-ne tota la informació disponible (històricoartística, tècnica, etc.).
- És indispensable redactar una memòria de tot el procés de conservació-restauració que s'ha efectuat.⁽¹⁵⁾

També cal dir que el procés de conservació-restauració que es proposi ha de partir de plantejaments científics. A més, cal esmentar que s'han de fer prevaler els tractaments pròpiament conservatius (consolidació, dessalatge, fixació de fragments, hidrofugació, etc.) sobre els de reconstrucció, adoptant el que es coneix com a "restauració arqueològica".⁽¹⁶⁾

4.3. Reposició de la imatgeria

En aquest treball es recull l'interès d'un col·lectiu ciutadà, aglutinat amb el nom d'"Amics de la història del Vendrell", per reproduir les imatges religioses que hi havia originalment a la portalada.

És fonamental, des d'aquesta intenció, el compliment del següent requisit: la nova imatgeria ha de respectar l'esperit de l'estil artístic –el barroc– en el qual es va dissenyar la portalada. Per tant, ha de mantenir la concepció formal d'una obra del segle XVIII. A més a més, les noves escultures s'han de basar en la documentació fotogràfica existent de les imatges originals i en les reconstruccions ideals que es mostren en aquest text. Per tant, han de ser rèpliques al més fidels possible de les originals.

Pel que toca al material amb el qual s'han de fer les escultures, cal dir que han de ser esculpides amb un tipus de pedra que tingui unes característiques concretes. Es demana que la pedra tingui uns caràcters petrogràfics suficientment diferents dels de la portada per permetre la seva identificació (per no produir el que s'anomena "fals històric" en el món de la conservació-restauració), però que, alhora, tingui un aspecte similar pel que toca al seu color i a la seva textura superficial per tal que no es produeixi un contrast massa important, el qual podria crear disfuncions des del punt de vista estètic.

És necessari remarcar que s'ha de tenir una cura especial en el cas dels *putti*, ja que part d'aquestes figures encara es conserven *in situ*. No cal dir que aquests fragments s'han de respectar, afegint els elements mancants, els quals s'han d'esculpir en pedra. Un altre cas també complex és el de la figura de santa Anna. Aquesta hauria de ser reconstruïda amb morters específics.

NOTES

- (1) Per a més dades referents a Cañellas, s'ha de consultar l'obra citada de Salvador Arroyo.
- (2) Part d'aquest punt, així com de la terminologia usada, es basa en el treball de Salvador Arroyo citat i en l'obra de María José Redondo (REDONDO, 1987).
- (3) Tot el procés per a la restitució fotogramètrica ha estat realitzat pel Laboratori de Fotogrametria Terrestre de la Universitat Politècnica de Catalunya, dirigit per l'arquitecte Fernando Álvarez.
- (4) De fet, la imatge de santa Anna està esculpida en la clau de l'arc recte de la porta.
- (5) En el treball de María José Redondo hi ha un croquis i fotografies d'aquest enterrament. *Op. cit.*
- (6) Hem vist representacions de les Virtuts en diverses portalades d'esglésies de la província de Jaén. En destaca l'església de Santa Maria dels Reials Alcàssers de la ciutat d'Úbeda. Aquest edifici té dues portades amb representacions de les Virtuts. A la principal, que és de l'any 1614, hi ha la Fortalesa i l'Esperança. A la portalada situada en una façana lateral, de l'any 1604, hi ha representades la Caritat i la Fe. Com es pot comprovar, en un mateix edifici, encara que formant part de dos conjunts monumentals diferents, hi ha les mateixes Virtuts que hi havia a la portalada vendrellenca.
- (7) Segons l'*Enciclopedia Universal Ilustrada* Espasa-Calpe, la virtut de la Fe representa la llum i el coneixement sobrenatural mitjançant el qual, sense veure, creiem el que Déu ens diu. Amb l'Esperança esperem que Déu ens donarà els béns que ens ha promès. La Caritat consisteix a estimar a Déu sobre totes les coses i el proïsme com a nosaltres mateixos.
- (8) La Fortalesa és el símbol de la fermesa de caràcter i de la resistència.
- (9) Es reconeixen altres representacions d'aquesta Virtut, amb l'atribut de l'anyell als peus, com és el cas de l'obra de Joan de Bolònia que es conserva a la Universitat de Gènova.
- (10) A la part superior de la façana de l'església, ja fora del conjunt de la portada, es representa la Transfiguració de Crist, a la qual és dedicat el temple vendrellenc. Jesús apareix entre Moisès i Elies. Aquests darrers simbolitzen la Llei i els Profetes, respectivament, les dues bases del culte antic, mentre que Crist és la Paraula i el Temple del culte nou. La corba del frontispici simula la muntanya del Tabor, mentre que el conjunt de la imatgeria té una composició triangular: el triangle és el símbol del Déu Pare que parla: "Aquest és el meu fill estimat en el qual jo m'he complagut; escolteu-lo".
- (11) En diversos llocs de la portalada hi ha addicions de pedra, a modus d'empelt, que no corresponen a les filades originals. Igualment, hi ha restes de morter en algun dels capitells. Aquests materials són, probablement, del moment posterior al desmuntatge d'aquesta estructura.
- (12) *Llibre d'Actes* de l'Ajuntament del Vendrell de l'any 1871 a 1876, el qual es conserva a l'Arxiu Històric Comarcal del Vendrell.
- (13) Es va encarregar a Parmon (Patrimoni Artístic i Monumental), entitat que depèn de la Universitat Autònoma de Barcelona, un estudi dels materials que formen la portalada i del seu estat de conservació. En aquest treball, dirigit per Aureli Álvarez, es basa bona part d'aquest punt.
- (14) És freqüent que elements de pedra procedents de la mateixa pedrera tinguin coloracions diferents a causa dels estrats de sedimentació i que, per consideracions de tipus estètic, s'intentés igualar-los un cop acabada l'obra amb l'aplicació d'una capa de pintura. Capes similars a aquesta han estat perfectament identificades en moltes edificacions històriques.
- (15) Aquests punts són extrets de les *Normes Bàsiques de Conservació-restauració de Béns Culturals*.
- (16) En el camp de la conservació-restauració de béns culturals, s'entén com a "restauració arqueològica" aquella que valora i respecta totes les empremtes que el pas del temps ha deixat sobre l'objecte, com ara les llacunes, les parts perdudes, etc. Així, els processos de conservació-restauració només es circumscriuen a accions purament conservatives, i es descarten les que pretenguin millorar, únicament, l'aspecte estètic de l'obra.

5. BIBLIOGRAFIA

- ALCOLEA, S., ROCA, J. i XARRIÉ, J. M. *Normes Bàsiques de Conservació-restauració de Béns Culturals*. Barcelona. 1998. (Extretes de "Conservació i restauració de béns mobles a Catalunya. Exemples i conceptes" a *De Museus. Quaderns de museologia i museografia*. Núm. 2. 1989).
- ARROYO JULIVERT, Salvador. "El campanar i la portada de l'església del Vendrell: l'obra de Pere Cañellas (1783-1786)". *Miscel·lània Penedesenca*, 1995. Institut d'Estudis Penedesencs. 1996.
- REDONDO CANTERA, María José. *El sepulcro en España en el siglo XVI: tipología e iconografía*. Madrid. Ministerio de Cultura. Dirección General de Bellas Artes y Archivos. Centro Nacional de Información y Documentación del Patrimonio Histórico. 1987.

Arxius on s'ha extret documentació:

- Arxiu Històric Comarcal del Vendrell.
- Institut Amatller d'Art Hispànic.